

Vänergymnasiet AB
5566269014
info@olinsgymnasiet.se

2023-10-06
Dnr SI 2022:8458

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Vänergymnasiet
med Vänergymnasiet AB som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Vänergymnasiet avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning i källkritiskt förhållningssätt till digitala och andra källor, med fokus på gymnasieskolan. I granskningen omfattar begreppet källkritiskt förhållningssätt både källkritik, källtillit och informationssökning. Granskningen syftar till att besvara frågan:

I vilken utsträckning främjar undervisningen elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor?

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga och enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor avseende geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesprogram och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras våren 2024.

Granskningen genomfördes den 30 och 31 augusti 2023 av utredarna Therése Tune, Arne Hellmark och Roger Persson.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram i granskningen inom det granskade området vilket beskrivs i bilaga 1. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2. På varje område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning. Om en verksamhet bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på inom vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan. Om en verksamhet bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Fakta om verksamheten

Vänergymnasiet är en fristående gymnasieskola belägen i Mariestads kommun som drivs av Vänergymnasiet AB. Vänergymnasiet AB ägs av Olinsgymnasiet i Skara AB. Skolan bedriver utbildning inom restaurang- och livsmedelsprogrammet och fordon- och transportprogrammet och har sammanlagt 151 elever fördelat på tre

årskurser läsåret 22/23. Cirka 42 procent av eleverna är kvinnor. Skolan leds sedan sommaren 2023 av en tillförordnad rektor.

Beslut:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Vänergymnasiet i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor *i låg utsträckning*.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.
- Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att den i högre utsträckning även innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel.
- Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna i högre utsträckning får öva på att söka, värdera och källkritiskt granska information med aktiv stöttning av lärarna.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2024-03-02 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2022:8458) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar.

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Kvalitetsgranskningen syftar till att granska i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor.

Det innefattar en granskning av hur lärarna arbetar för att utveckla och anpassa undervisningen till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekens personal har en viktig roll att fylla i det.

Granskningen innefattar också om ett källkritiskt förhållningssätt och metod ständigt är levande/närvarande i undervisningen genom både teoretiska resonemang och praktiska exempel. Detta innefattar provningar av trovärdighet och relevans av både information och olika källor. Det gäller såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Till sist innefattar granskningen hur eleverna får möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt samt hur lärarna leder och stöttar elevernas utveckling av källkritiska förmågor.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor *i låg utsträckning*.

Granskningen visar att utvecklingen av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt sker sporadiskt och att det saknas ett strukturerat samarbete kring källkritiskt förhållningssätt på skolan. Undervisningen saknar teoretiska resonemang med relevanta begrepp och praktiska exempel om bland annat informationssökning, även om vissa moment kring källkritiskt förhållningssätt tagits upp. Granskningen visar att eleverna får arbeta med uppgifter som innehåller vissa aspekter av ett källkritiskt förhållningssätt men att det saknas ett aktivt arbete för att eleverna själva ska värdera källors trovärdighet utifrån ett källkritiskt förhållningssätt. Det medför att eleverna heller inte ges stödstrukturer eller utvecklande återkoppling kring utvecklingen av deras källkritiska förhållningssätt.

Samarbete för att utveckla undervisningen inom källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att utvecklingen av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt sker sporadiskt och är i förekommande fall på lärarnas initiativ samt att det saknas ett strukturerat samarbete kring källkritiskt förhållningssätt.

Utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att utvecklingen av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt sker sporadiskt och är i förekommande fall på lärarnas initiativ. Lärarna berättar i intervju att källkritiskt förhållningssätt i relation till teknikutvecklingen är något de behöver bli bättre på, särskilt vad gäller frågor kopplat till AI och plagiat. Lärarna berättar vidare att en lärare på skolan är mer uppdaterad kring teknikutvecklingen på området och har tagit på sig att informera de andra lärarna i kollegiet men att den läraren inte är i tjänst detta läsår. Lärarna har inte specifikt fortbildat sig kring informationssökning eller didaktisk forskning kring källkritik. Det framgår att lärarna utgår från tidigare erfarenheter när de planerar undervisningen. Viss kompetensutveckling har dock skett inom ramen för ämnet historia, men det var för flera år sedan.

Granskningen visar vidare att lärarna har låg insikt kring vilka digitala forum eleverna använder sig av och de använder sig inte av det de vet för att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. Lärarna berättar i intervju att det de vet kring elevernas digitala världar kommer från deras roll som föräldrar snarare än från lärarprofessionen. Lärarna berättar att de ibland får ta del av elevernas sociala medier men att de inte uppdaterar undervisningen med detta i åtanke.

Samarbete i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det saknas ett strukturerat samarbete kring källkritiskt förhållningssätt. Rektorn berättar att det inte finns något gemensamt arbete på skolan kring källkritiskt förhållningssätt utan att det arbetet sker i förekommande fall i arbetslaget. Lärarna berättar att de är få undervisande lärare på skolan vilket gör att de kan hålla sig uppdaterade med vad kollegorna genomför för moment i undervisningen men att de inte har gjort någon kartläggning kring vad som tas upp i de olika kurserna vad gäller källkritiskt förhållningssätt. Det finns dock ett påbörjat samarbete med ämneslärare från koncernens andra skolenheter, där det skett ett fåtal träffar, men dessa har hittills inte behandlat källkritiskt förhållningssätt. Eleverna berättar att de inte märker av att lärarna har något gemensamt förhållningssätt gällande källkritik annat än att eleverna uppmanas att hänvisa till källor på samma sätt för olika lärare. Det saknas även samarbete med bibliotekarie för att ta del av deras sakkunskap. Skolans eget bibliotek är litet och nyttjas inte i undervisningen av källkritiskt förhållningssätt. I den mån stadsbiblioteket har nyttjats har

det varit för att låna böcker till olika moment i undervisningen, så som skönlitteratur eller facklitteratur. Eleverna har inte fått någon genomgång om exempelvis informationssökning på biblioteket berättar lärarna. Eleverna berättar att de besökt biblioteket tidigare, i grundskolan, men inte under tiden på gymnasiet.

Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Granskningen visar att undervisningen sporadiskt utgår från ett källkritiskt förhållningssätt. Undervisningen innefattar i enstaka fall granskningar och värderingar av information. Granskningen visar att undervisningen saknar teoretiska resonemang och praktiska exempel om informationssökning även om vissa moment tagits upp.

Källkritiskt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att undervisningen sporadiskt utgår från ett källkritiskt förhållningssätt och att källkritik tas upp dels som enskilda moment i vissa kurser och dels ingår som delar i andra moment. Av intervju med eleverna framgår att undervisningen kring källkritik främst är inriktad mot att ta reda på pålitlig fakta kring personer eller händelser och att eleverna inte upplever någon större skillnad i undervisning, innehåll eller svårighetsgrad mellan grundskolan och gymnasiet. Eleverna berättar också att de tycker att undervisningen i källkritik är upprepande och tråkig och att de känner att de redan kan det som lärarna tar upp på lektionerna. Lärarna tycker att undervisningen innehåller viss progression, och de uppger att de höjer ribban lite grand för eleverna. Samtidigt framhåller lärarna också att det inte får bli för svårt för eleverna. En lärare berättar vidare att hen försöker att hitta områden som eleverna finner mer intressanta och det har bland annat varit legalisering av droger och konspirationsteorier kring så kallade "chemtrails". Samtidigt efterlyser lärarna fler exempel på ämnen och uppgifter som engagerar eleverna, bland annat från läroböckerna.

Granskningen visar vidare att lärarna visserligen tar upp vissa kontroversiella frågor och desinformation i undervisningen men att det främst är något som sker spontant, när något exempel på felaktiga nyheter är aktuellt. Av intervju med lärare och lektionsobservationer framgår att undervisningen innehåller vissa källkritiska moment där eleverna uppmanas att fundera kring syfte och motiv till att vilja sprida falsk information. Där framgår även att fokus för undervisningen är att eleverna ska förstå att de kan bli lurade av desinformation på nätet och att de behöver vara vaksamma. Eleverna upplever dock inte att undervisningen genomsyras av ett källkritiskt förhållningssätt.

Prövningar av trovärdighet och relevans

Granskningen visar att undervisningen i enstaka fall innefattar granskningar och värderingar av information. En lärare i naturkunskap har arbetat med olika staters syn på droger och legalisering och har även pratat om desinformation i undervisningen. I samhällskunskap får eleverna viss undervisning om hur bilder kan manipuleras för att fungera som desinformation. Lärarna strävar visserligen efter att undervisningen ska innehålla aspekter som fakenews, manipulerad information i delar av undervisningen genom att exempelvis visa klipp från SVT eller myndigheter som tar upp sådant. Lärarna berättar vidare att det har hänt att de bemöter när elever spontant berättar eller visar material från sociala medier i samband med lektioner men att det sker på initiativ från eleverna, vilket medför att elevernas digitala världar inte ingår som en del av den planerade undervisningen och därmed inte fördjupas. Eleverna beskriver dock att merparten av undervisningen i källkritik främst handlar om att kunna källhänvisa korrekt samt att kunna sovra bland källor för att få fram korrekt information om exempelvis årtal, händelser eller personer.

Enligt rektorn och lärarna har lärarna inte ett gemensamt språk på skolan kring arbetet med källkritik och få teoretiska begrepp kopplade till källkritik tas upp i undervisningen. På frågan om vilka begrepp som lärarna använder i undervisningen svarar lärarna att de tar upp vad en källa är för något. De nämner begreppet trovärdighet och säger de vill använda begreppet källvärdering istället för källkritik. Det framgår även att rektorn ser det som ett utvecklingsområde på skolan, att få lärarna att använda korrekta begrepp, utan att förenkla, för att höja nivån på undervisningen.

Informationssökning i olika källor

Granskningen visar att eleverna inte ges möjlighet att söka information i fler och olika källor såsom bild, film eller multimodala källor. Undervisningen utgår främst från läroböckerna och eleverna uppmanas av lärarna att komplettera underlaget genom att söka bland, av lärarna, rekommenderade skriftliga källor på nätet. Det framkommer även i intervju med både elever och lärare att lärarna ofta ger eleverna källor att utgå från eller att lärarna berättar vilka källor som anses vara betrodda källor utan att ge förklaringar om varför källorna anses trovärdiga.

Av intervjuer med lärare och elever framgår att skolans bibliotek eller stadsbibliotek används sparsamt. Lärarna berättar i intervju att de brukade besöka stadsbiblioteket men att det i samband med pandemin blev ett uppehåll i besöken. Dock har besöken på biblioteket främst syftat till att eleverna ska hitta bland de olika sektionerna i biblioteket samt att de ska kunna låna böcker på egen hand eller i samband med skolarbete. Besöken har inte syftat till att använda bibliotekets olika

resurser och kompetenser för att komma längre med informationssökning i olika källor. Eleverna bekräftar att de inte varit på stadsbiblioteket.

Granskningen visar att undervisningen saknar teoretiska resonemang och praktiska exempel om informationssökning även om vissa moment tagits upp. En lärare berättar att hen en gång tagit upp hur algoritmer påverkar vilken information vi möts av i olika digitala sammanhang. Eleverna fick då söka på en specifik produkt i en sökmotor och de fick sedan observera vad som hände i deras flöde på sociala medier.

Lärarna ger eleverna stöttning i användningen av det källkritiska förhållningssättet

Granskningen visar att eleverna får arbeta med uppgifter som innehåller vissa aspekter av ett källkritiskt förhållningssätt men att det saknas ett aktivt arbete för att eleverna själva ska värdera källors trovärdighet utifrån ett källkritiskt förhållningssätt. Det medför att eleverna heller inte ges stödstrukturer eller utvecklande återkoppling kring utvecklingen av deras källkritiska förhållningssätt.

Källkritiskt förhållningssätt i elevernas uppgifter

Granskningen visar att eleverna får arbeta med vissa uppgifter som innehåller inslag av källkritik i olika kurser. Lärarna berättar att eleverna bland annat i naturkunskap har arbetat med att jämföra källor med olika agenda och sedan tagit ställning i frågan. Granskningen visar dock att eleverna främst får arbeta med uppgifter där källor redan är givna alternativt där läraren presenterar ett urval av källor som är godkända av lärarna. Det gör att eleverna sällan får arbeta aktivt med att själva värdera källors trovärdighet utifrån ett källkritiskt förhållningssätt eller tränas i att söka information med en källkritisk medvetenhet.

Aktivt stöd och stödstrukturer för att agera källkritiskt

Granskningen visar att det ofta saknas stödstrukturer i elevernas uppgifter för att de ska utveckla det källkritiska förhållningssättet. Utan stödstrukturer i undervisningen, såsom instruktioner eller stödjande frågor från läraren, finns risk för att eleverna blandar ihop perspektiv och missar att anta en kritisk ställning till olika aspekter. Av intervju med lärarna framgår att de ofta förser eleverna med källor för olika arbeten och anger på förhand vilka källor som är trovärdiga och inte. Som trovärdiga källor räknas olika myndigheters hemsidor och etablerad media medan lärarna gemensamt bestämt att Wikipedia inte ska räknas som en tillförlitlig källa. Av intervju med eleverna framgår att de sällan får aktivt stöd av lärarna i sökprocessen utan att de antingen får källorna angivna av lärarna eller att de helt söker själva. Eleverna berättar vidare att lärarna ibland beskriver vilka källor som är trovärdiga

och inte och att eleverna inte själva får öva på att göra den värderingen kring källors trovärdighet. Eleverna berättar dock att lärarna ofta finns tillhands och kan hjälpa eleven om den ber om hjälp.

Återkoppling kring källkritiska ställningstaganden

Granskningen visar att lärarna ger eleverna sparsam återkoppling kring källkritiska ställningstaganden utifrån elevens val av källa. Lärarna berättar i intervju att de ofta ger återkoppling till eleverna i form av korta kommentarer, så som ”ok”, eller att eleven ombeds att komplettera med ytterligare information kring källans publicering. Återkopplingen kan vara antingen individuell eller i helklass berättar lärarna. Eleverna berättar att de får kommentarer av lärarna när de lämnat in sina arbeten om de inte har bra källor, vilket gör att de får komplettera uppgiften med, enligt lärarna, bättre källor. Eftersom uppgifterna sällan inbegriper att eleverna själva ska göra värderingar av källor får eleverna sällan återkoppling utifrån begrepp som beroende, äkthet, närhet, tendens, trovärdighet, rimlighet etcetera.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.

Granskningen visar att det saknas ett organiserat samarbete på skolenheten för att diskutera övergripande frågor om källkritiskt förhållningssätt och att hålla sig uppdaterade kring utvecklingen med syfte att göra undervisningen aktuell. Även om enskilda lärare tar upp källkritiskt förhållningssätt och följer den tekniska utvecklingen så förs inga organiserade gemensamma diskussioner om sådana aspekter på skolan. Det gör att lärarna riskerar att utveckla egna praktiker och tillvägagångssätt eftersom det saknas en gemensam strategi och trygghet i hur utmaningar inom området kan hanteras.

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn och lärarna att samarbeta kring hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt bedrivs och följa den utveckling som sker inom området. Skolan har en viktig roll och ett utpekat ansvar när det gäller att stärka elevernas förmåga att analysera och kritiskt värdera information.¹ Den traditionella källkritiken gör sig allt mer gällande i det rika informationsflöde eleverna befinner sig i. Enligt gymnasieskolans uppdrag ska eleverna kunna orientera

¹ Lgy 11. Gymnasieskolans uppdrag.

sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.² Genom det främjas ett aktivt medborgarskap och gemensamma demokratiska värderingar.³ På skolenheten bör rektorn och lärarna synliggöra de insatser som genomförs för att skapa en samsyn i vad som krävs för att eleverna ska utveckla ett källkritiskt förhållningssätt och ge lärarna stöd i hur de undervisar och hanterar källkritiska frågor. Detta arbete kan med fördel göras tillsammans med lärare från andra skolor inom koncernen.

- Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att den i högre utsträckning även innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel.

Skolinspektionens granskning av Vänergymnasiet visar att lärarna visserligen undervisar om vissa aspekter av källkritiskt förhållningssätt men att många aspekter saknas. Det saknas till exempel en gemensam begreppsapparat kring källkritik bland lärarna på skolan.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn tillsammans med lärarna inleder ett utvecklingsarbete som syftar till att höja kvaliteten på undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att eleverna ges förutsättningar att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt genom att lärarna tydligare styr undervisningen, ger eleverna översikt, underlag och hjälper dem genom att praktiskt visa hur de kan navigera i ett rikt informationslandskap. Ansvar för ett källkritiskt förhållningssätt vilar på hela skolan. Att källkritiskt granska och värdera information kräver olika förmågor i olika ämnen, som vilar på olika kunskapstraditioner och innefattar en mängd olika vetenskapliga metoder och perspektiv. Bristande undervisning om ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till digitala medier gör att det finns en risk att eleverna utsätts för falsk eller vinklad information utan redskap att förhålla sig kritisk till den. För att kunna bedriva en undervisning som uppfattas som relevant för eleverna krävs tillräcklig kompetens på området och i annat fall kompetensutveckling eller samverkan som stödjer detta.

² Förordning om läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144). 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag.

³ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2017). Preventing violent extremism through education. A guide for policy-makers, s. 32-33;

- Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna i högre utsträckning får öva på att söka, värdera och källkritiskt granska information med aktiv stöttning av lärarna.

Skolinspektionens granskning visar att lärarna ofta ger eleverna källor att utgå från eller att lärarna berättar för eleverna vilka källor som anses vara betrodda källor vilket medför att eleverna får mindre övning i att på egen hand pröva källors trovärdighet och relevans. När lärarna på förhand bestämt vad eleverna ska använda för källor finns en risk att eleverna inte får kännedom om hur källorna i sig fungerar, vad som utmärker dem och vad som är deras styrkor och svagheter.

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn och lärarna att utveckla undervisningen genom att ge eleverna möjlighet att utveckla sina färdigheter att söka, värdera och källkritiskt granska information. Eleverna behöver få öva på att söka, värdera och granska källor med aktivt stöd av läraren och ges tillgång till andra stödstrukturer för att underlätta för dem i arbetet att agera källkritiskt och utveckla sin förmåga i större utsträckning.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare

Signerat av: Maria Larsson

X Therése Tuneke

Föredragande

Signerat av: Therése Tuneke

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Arne Hellmark och Roger Persson deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Två lektionsobservationer
- En gruppintervju med elever
- En gruppintervju med lärare
- En intervju med rektor.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga såväl som enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor med avseende på geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesförberedande och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras till våren 2024.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum

som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 2: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lära sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta

källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

[Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/undervisningen-i-kallkritiskt-forhallningssatt-fokus-gymnasieskolan)

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektor ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Bilaga 3: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den regelbundna kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde 1: Rektorn och lärarna behöver skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?
Utvecklingsområde 2: Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att den i högre utsträckning även innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?
Utvecklingsområde 3: Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna i högre utsträckning får öva på att söka, värdera och källkritiskt granska information med aktiv stöttning av lärarna.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?